

PREFAȚĂ

Provocări ale sociologiei educației

Cărțile de *sociologia educației* au fost scrise de cele mai multe ori de sociologi. *Metodologia* lor a vizat, în mod special, aplicarea *sociologiei* la problematica educației încadrată mai mult sau mai puțin rigid, la nivelul sistemului de învățământ, privită, ca acțiune cu funcție pronunțat sau chiar exclusiv socială, explicită și implicită. Pe urmele lui Durkheim, *pedagogia* a fost redusă, astfel, invariabil, uneori iremediabil, doar la statutul de "teorie practică", subordonată conceptual și normativ sociologiei, aplicațiilor extinse sau restrânse ale acesteia.

Pe de altă parte, mai există și o altă cale istorică de inițiere și germinare a *sociologiei educației* care pleacă de la premisele relativ statice oferite de curentul *pedagogiei sociale*. Această abordare întreține o multitudine de teme mai mult sau mai puțin majore sau minore, fundamentate teoretic sau propagate ideologic, centrate asupra relației complexe și adesea contradictorii dintre societate și educație, *teme* tratate simbolic sau practic, dezvoltate la nivel general sau particular, școlar, universitar, comunitar etc.

Cartea pe care o prefațăm evită extremismul ambelor tendințe, identificabile în istoria gândirii pedagogice moderne. Este construită teoretic, metodologic și practic la nivelul unui potențial curs de *sociologia educației*, absolut necesar în sistemul deschis de formare inițială și continuă a cadrelor didactice de la toate treptele sistemului de învățământ. Angajează un proces de reechilibrare a *curriculum-ului pedagogic universitar*, înclinat, de decenii mai mult spre zona *psihologiei educației* decât spre cea, echivalentă valoric, a *sociologiei educației*, redusă subiectiv sau abuziv, din premeditare sau necunoaștere, la o disciplină cu *statut* academic opțional. Autoarea respectă și valorifică, astfel, axioma abordării psihosociale a educației, impusă de *paradigma curriculumului*, din cea de a doua jumătate a secolului XX, până în prezent.

Cel mai important merit al cărții este concentrat la nivelul analizei relațiilor multiple dintre educație și societate, dintr-o perspectivă specifică *pedagogiei*. Avem în vedere perspectivă proprie *științelor pedagogice / educației* dezvoltate din *trunchiul comun al pedagogiei generale*, susținută în postmodernitate de *științele pedagogice fundamentale: teoria generală a educației / fundamentele pedagogiei, teoria generală a instruirii / didactica generală, teoria generală a curriculumului*, care asigură (ar trebui să asigure) întregului sistem al „științelor educației”, „nucleul epistemic tare” al domeniului, fixat în plan conceptual, metodologic și normativ.

Această abordare *propedagogică* este promovată simbolic, dar și argumentată suficient de solid, de substanțial, la nivel *epistemologic și etic, deontologic*, în primului capitol al cărții intitulat semnificativ și programatic „*Sociologia educației ca știință pedagogică*”.

Metodologia de cercetare tipică științelor socioumane, în general, eludată uneori / deseori, în mod inexplicabil, de *științele educației/pedagogice*, este valorificată de autoare în mod exemplar. Liantul dintre abordarea *istorică și hermeneutică* este asigurat de autoare cu subtilitate și realism prin apelul explicit la conceptul fundamental *de paradigmă*, afirmat de mai multe decenii în epistemologia modernă și postmodernă.

Anterior acestui demers, care va fi dezvoltat în *capitolul 2*, efortul întreprins de autoare, am putea spune în mod programatic, urmărește prezentarea și susținerea *sociologiei educației ca știință pedagogică* angajată istoric, din *modernitate spre postmodernitate* în procesul de dobândire a unui *statut epistemologic autonom*. Formula utilizată este avansată cu scop explicit pentru a elimina confuzia întreținută prin termenul de „științele educației” construite, după expresia lui Garrido, ca „pseudoshiințe ale educației” în măsură în care sunt doar aplicații ale altor științe (în cazul nostru *sociologia*) la educație. Perspectiva propusă, susținută istoric și epistemologic, are în vedere construcția interdisciplinară a *sociologiei educației ca știință pedagogică*, având la bază *conceptele specifice pedagogiei*

(dezvoltate, îndeosebi, la nivelul științelor pedagogice fundamentale), *metodologia și normativitatea* acesteia.

Capitolul 2, intitulat *Sociologia educației din perspectiva științelor socioumane*, valorifică resursele axiomatice ale conceptului de *paradigmă*, angajate în termeni de "implicații" generale (*Paradigme la nivelul științelor educației*) și specifice (*Paradigme ale sociologiei educației*). Autoarea valorifică cele două repere ale conceptului de *paradigmă*, consacrate istoric: cel de *model* de abordare a teoriei (în cazul nostru a teoriei pedagogice, respectiv a teoriilor pedagogice fundamentale) și de promovare socială a tipului de cercetare consacrat epistemologic la nivelul comunității științifice. În mod direct sau indirect, este evocată importanța paradigmei *curriculum-ului* la nivelul evoluției științelor educației / pedagogice, în general, a *sociologiei educației*, în special, care marchează un salt istoric față de *pedagogia socială*, prin metodologia de cercetare interdisciplinară inițiată în cea de-a doua jumătate a secolului XX, intensificată, valorificată și perfectată continuu în procesul inovator de definire și analiză a sistemelor moderne și (post)moderne de învățământ, reconstruite ca „sisteme deschise”.

Importanța acestui capitol este / devine, astfel, dublă: a) *normativă*, prin dimensiunea schițată și degajată în jurul conceptului de *paradigmă* care permite identificarea *paradigmelor sociologiei educației* și deducerea implicită/explicită a unor *criterii de clasificare*; b) *metodologică*, prin dimensiunea teoretică aplicată, dar și prin latura instrumentală dezvoltată, utilă pentru confirmarea sau exersarea clasificărilor, dar și pentru abordarea eficientă a problemelor *macro și microstructurale* ale *sistemului* și ale *procesului* de învățământ (analizate explicit în capitolul 4).

Capitolul 3 valorifică acumulările teoretice și metodologice asumate anterior, implicând, angajând, pe alocuri chiar prospectând, în sens cognitiv, dar și afectiv, „*Analiza unor paradigme afirmate în sociologia educației*”. Este zona în care autoarea valorifică, din plin, resursele superioare, proprii științelor pedagogice / educației, ale metodologiei de cercetare *istorică* și

hermeneutică. Demersul întreprins, urmărește prezentarea analitico-sintetică, dar și (re)clasificarea, demonstrabilă conceptual și pragmatic, a paradigmatelor consacrate în sociologie, afirmate ciclic pe terenul când prea arid, când prea fertil, al *sociologiei educației*. Esențială este semnificația intuită, sesizată, parțial explicitată, a categoriilor de paradigme evidențiate: *obiectivitatea faptelor sociale* (Durkheim), necesitatea *structurării raționale a acțiunii sociale* ca model și pentru activitatea pedagogică (Parsons), determinarea situațiilor sociale conflictuale, angajate și în plan pedagogic și a soluțiilor obiective și subiective de rezolvare a acestora (Marx, Weber), *condiționarea socială*, comunitară și culturală a reușitei/nereușitei școlare/universitare (Bordieau, Passeron, Bernstein), importanța etosului subiectiv al spațiului *microsocial*, care poate fi reflectat și la nivelul „artei pedagogice” (*interacționismul simbolic*) sau valorificat prin „managementul clasei” (*etnometodologia educației*). Clasificarea propusă, exersează capacitatea creativă a autoarei care evidențiază statutul tranzitoriu al unor paradigme plasate intermediar între cele *macrostructurale* și cele *microstructurale*. Sunt avute în vedere acele „paradigme macrostructurale cu deschideri microstructurale”, deseori invocate pentru explicarea unor fenomene vizibile în cadrul procesului de învățământ, determinate de acțiuni și influențe exercitate de la nivelul sistemului social: *teoria reproducției socioculturale* (Bourdieu, Passeron), *teoria transmiterii culturale* (Bernstein).

Capitolul 4 – „Domenii ale sociologiei educației”, angajează *sociologia educației* pe terenul unor analize aplicate. În acord cu paradigmele prezentate și clasificate anterior, *domeniile de analiză practică* sunt abordate *macrostructural* (*sistemul de învățământ, școala* ca mediu de socializare și model de *parteneriat* cu familia) și *microstructural* (*socializarea individului* ca proces psihosocial și *familia* ca mediu socio-educational). O problemă deschisă, în opinia noastră, este cea a poziționării *clasei de elevi* în cadrul *procesului*, dar și al *sistemului de învățământ*. Autoarea, chiar dacă fixează *clasa de elevi* în zona analizei macrostructurale (?...), probabil din motive didactice, sugerează necesitatea

abordării acesteia în cadrul procesului de învățământ sau în contextul organizației școlare, ca resursă a „hibridării” *metodologice* între abordarea *microstructurală* și cea *macrostructurală*. Este o problemă deschisă, de rezolvat în cercetările viitoare.

Fire autoexigentă și altruistă, dusă uneori la extrem, Ana-Maria Petrescu și-a amânat ascensiunea profesională, destul de mult, în opinia noastră, chiar prea mult. A făcut-o, mai întâi prin decizia înscrierii la doctorat, întârziată, pentru că și-a dorit o temă de amplitudinea și profunzimea celei aleasă în final, referitoare la *paradigmele* afirmate în *sociologia educației*. Ulterior, pe parcursul cercetării istorice, a scrierii și rescrierii tezei, nu a avut sau nu și-a găsit mereu *timpul obiectiv și subiectiv* necesar pentru a putea finaliza mai repede lectura aprofundată a unor texte dificile. Nu și-a permis să sară etapele, de la receptare la interiorizare, de la *citare la reinterpretare* pentru construcția și așezarea ideilor principale desprinse în structuri stabile epistemologic și deschise, flexibile, din perspectivă didactică și extradidactică.

Cartea prefațată sugerează faptul că această amânare metodică s-a dovedit productivă, aptă să articuleze problematica celor patru capitole. Mai mult chiar, prelucrarea operată urmează logică unei strategii didactice, necesară în perspectiva reconstrucției unui demers impus special pentru promovarea *sociologiei educației* ca disciplină de bază în sistemul de formare inițială și continuă a personalului didactic. Urmarea devine importantă nu numai pentru destinul profesional, individual al autoarei. Este și o inițiativă semnificativă pentru reechilibrarea *curriculumului pedagogic universitar*, altfel, aplecat de decenii mai mult spre abordarea *psihologică*, mai nou și spre cea *managerială*, decât spre cea *sociologică*, atât de necesară pentru aprofundarea unor concepte (funcțiile educației, sistemul de învățământ, organizația școlară), dar și pentru înțelegerea corectă a „marilor probleme ale educației”, cum ar fi cele legate de proiectarea reformei învățământului sau de fundamentarea culturală a scopurilor strategice ale educației.

În *încheiere*, poate și ca un fel de *concluzie* și de *morală a cercetării*, nu putem să nu remarcăm provocările pe care abordarea propusă le induce și le adresează *sociologiei educației*. Le rezumăm la trei niveluri de referință.

Primul nivel evidențiază faptul că o *teză de doctorat* concepută și finalizată printr-o cercetare istorică și hermeneutică oferă deschideri *autentice* pentru transformarea ei într-o carte sau chiar în cărți de referință. Este cazul doamnei Ana-Maria Petrescu. Ea ne oferă o carte care susține solid un viitor curs universitar de *sociologia educației*. Dar anunță, în același timp, o viitoare carte intitulată generic „*Paradigme în sociologia educației*”; o carte pe care o așteptăm să o prefațăm, pe larg, în *Colecția „Istoria Gândirii Pedagogice”*, la Editura Didactică și Pedagogică R.A., București

Al doilea nivel vizează o provocare de ordin *epistemologic*, concentrată în titlul *capitolului 1*. Avem în vedere necesitatea abordării *sociologiei educației* ca *știință pedagogică/a educației* aptă sa valorifice prioritar și central *concepțe fundamentale* ale domeniului (*educație, funcțiile educației, sistemul de educație, sistemul de învățământ, școala* ca unitate de bază a sistemului de învățământ – definită și analizată ca *organizație* etc.) prin resursele *metodologiei de cercetare de tip interdisciplinar*. Este calea prin care vom putea ieși din confuzia persistentă, încurajată chiar, între „*științele educației autentice*” și „*pseudoștiințele educației*” (Garrido), care sunt doar aplicații ale altor științe la educație, realizate fără cunoașterea și valorificarea conceptelor pedagogice fundamentale.

Al treilea nivel vizează viitorul *sociologiei educației* ca *știință pedagogică/a educației* construită interdisciplinar, integrată în sistemul de formare inițială și continuă a personalului didactic. Saltul de la *statutul academic de disciplină opțională* spre cel de *disciplină obligatorie* răspunde unei necesități impusă, la nivelul *pedagogiei*, de *paradigma curriculumului*, referitoare la abordarea educației ca *activitate psihosocială*. Este o temă pe care nu

doar *epistemologia*, ci și *etica* domeniului trebuie să o reconsidere prin actualizare și prospectare *conceptuală, metodologică și normativă*.

Prof. univ. dr. Sorin CRISTEA
Târgoviște – București, iulie, 2014